

La repressió de la llengua catalana

Els espanyols, acostumats a manipular la història, han configurat una mitologia en relació amb l'expansió de la llengua castellana per la qual afirmen sense cap mena de vergonya tres elements, que sintetitzats podríem resumir així: 1) La llengua catalana no ha estat mai prohibida. 2) El castellà no ha estat mai imposat als catalanoparlants. 3) Els catalans són bilingües des de l'edat mitjana. Aquest plantejament, que ha estat elaborat pels intel·lectuals durant força temps, permet als polítics actuar en el camp jurídic i legislatiu amb la tranquil·litat que no discriminen per raó de llengua cap ciutadà del domini lingüístic català. No cal dir que aquest embolic històric no s'aguanta per enlloc, però la seva veritat oficial ha estat tan ben oïdada que fins i tot en voler-hi donar una versemblança institucional, com que no la podien considerar real en el seu imaginari nacional, han arribat a fer-la real per boca del monarca.

Cal reconèixer que ideològicament durant el Renaixement europeu els poders dominants materialitzats en monarquies absolutes van planificar com a fita imposar les llengües vulgars hegemòniques als seus respectius territoris. Ho escriuen Nebrija (1492) i Francisco de Miranda (1543), ho imposa Anglaterra a Gal·les (1535), Francesc I ho dicta a França (1539), i Felip II el 1566 ho obliga al Regne de Granada, i el 1636 Felip IV inculca el castellà als indis d'Amèrica. Era una política habitual i acceptada imposar als pobles vençuts la llengua dels vencedors. Per una banda Cristòfol Despuig el 1557 ja ens adverteix que si hom llevés la llengua catalana semblaria que Catalunya fos "per los castellans conquistada"; ho confirma Gómez Adrin el 1636 quan diu "*Las letras son sombra del imperio*", i ho ratifica Feijoo al set-cents encara en escriure "*La introducción del lenguaje forastero es*

nota indeleble de haber sido vencida la nación a quin se despojó de su antiguo idioma".

El Principat de Catalunya, doncs, perquè hi sigui imposada la llengua castellana, caldrà que esperi a ser vençut per la força de les armes i, anorreades les seves institucions polítiques amb l'ajut d'un exèrcit d'ocupació, sigui governat pel dret de conquesta. Abans de l'acabament de la guerra de successió el 1714 hom no pot trobar cap norma positiva obligant a la utilització de la llengua castellana, malgrat que des del 1560 a l'àmbit religiós del Tribunal del Sant Ofici hom troba als processos judicials inquisitorials "*que en los negocios de la fe todo se proceda en lengua castellana*" i el 1561 s'obliga que "*no se escriban los procesos en lengua catalana*". El poder eclesiàstic espanyol podia ser encara més absolutista i dominant que el poder polític laic o secular.

En conseqüència, caldrà que la casa de Borbó s'instal·li a la monarquia hispànica i, tot seguit després del sotmetiment militar i polític del Principat, s'imposi el pensament lingüístic de l'absolutisme. Cal tenir present que per als borbons la imposició del castellà no fou simplement una qüestió lingüística, era una part de tot un conjunt polític. Els borbons van ser els creadors materials de l'univers simbòlic de la nació espanyola inventada. De primer esborren totes les institucions diferents i imposen les lleis de Castella, "*tan loables y plausibles en todo el universo*". Tot seguit imposen la llengua, atès que "*Es una señal de la Dominación o superioridad de los Principes o naciones*". És veritat que de primer ho fan amb providències "*templadas y disimuladas*" i per això la imposen només a l'administració pública i a l'administració de justícia. Tanmateix, per no perdre de vista la realitat de la situació sociolingüística, cal recordar que José

Patiño va informar que els catalans *"son tambien apasionados a su Patria en tal exceso que les hace transtornar el uso de la razón en muchas materias y solamente ablan en su lengua materna"*. Heus ací la qüestió: els catalans no és cert que siguin bilingües des de l'edat mitjana, i és ben evident que, per fer palesa la vinculació de la nació a la llengua, Patiño ha de tractar els catalans com a trastornats i sense senderi.

Quan madura el domini borbònic i s'arriba a Carles III, es torna a reblar el clau, i s'obliga a emprar la llengua castellana a tot el sistema escolar el 1768. Aquesta reial pragmàtica abraça tota la corona d'Aragó i no solament el sistema educatiu, sinó també les Cúries Diocesanes, l'edició de llibres, la predicació, els registres parroquials, etc. En aquesta època, amb l'enginyeria social hom culmina l'imaginari simbòlic de la nació acabada d'enforar, i així veiem que el 1770 es declara una marxa granadera com a "Marcha Real" en concepte d'himne, que el 1771 es fa obligatori a les escoles el "Compendio de la Historia de la Nación", que el 1782 amb la jurisdicció sobre Menorca s'introdueix la "Pascua Militar", i el 1785 s'acaba d'arrodonir la simbologia amb la instauració de la bandera. Heus ací la construcció de la nació espanyola: Institucions, lleis, llengua, escola, història, himne, exèrcit i bandera; no hi manca res!

Quan comença el vuit-cents la llengua catalana està prohibida a l'administració pública, al sistema escolar, a l'administració diocesana i el seminaris, a l'administració de justícia, als llibres de comptabilitat, als romanços de cec, al teatre, a l'edició de llibres, etc. EL procés no ha estat radical; ha estat progressiu. I en aquest procés repressiu també conceptualment hom pot trobar una evolució ideològica. Si de bon començament la persecució era per a evidenciar el domini del poder damunt dels súbdits, cap al vuit-cents s'ha fet la distinció entre "*lengua nacional*" i "*lengua provincial*", lligant la "nació" a la "llengua". També s'inicia

l'adjectivització de "dialecte". Ara la llengua general o "nacional", a més a més d'explicar "*los actos nacionales*" i una "sola Monarquia", és la que porta incorporada la ciència i els coneixements, i se'n justifica la imposició per facilitar la instrucció dels ciutadans.

La realitat factual de prohibir el català en qualsevol àmbit científic i cultural de prestigi, i el fet de justificar el castellà com a única llengua apta per a la ciència, no fa pas que el castellà sigui hegemònic. I això obliga que encara durant el vuit-cents el govern hagi d'impulsar les prohibicions per mitjà de normes jurídiques, intensificant el seu pla glotofàgic. Tots els governs hi col·laboren, tant hi fa que siguin absolutistes o moderats, com liberals o progressistes, i ho fan obligant a emprar el castellà en el sistema escolar. Pla Quintana (1821), Pla Colomarde (1825), Instrucció Moscoso de Altamira (1834), Reglamento Vallgornera (1838), fins a la Ley Moyano (1857). Aquesta planificació no devia ser prou eficient perquè el 1851 el governador civil de Barcelona publica al BOP un edicte pel qual es queixa que els nens parlen massa en català "*y muy poco en castellano contra lo que está mandado*".

En el camp social la qüestió tampoc no devia anar prou bé, malgrat que un informe de l'Audiència de Barcelona (1858) assegura que el castellà s'ha introduït gràcies al suport del "*numeroso ejército y el respetable cuerpo de la guardia civil*". Tot i això, també es prohibeix el català en els epitafis dels cementiris (1838), als noms dels carrers i a tota la retolació (1869), a les escriptures públiques notariales (1862), i finalment a les obres de teatre (1867), ja que el català pot "*fomentar el espíritu autóctono*"... "*destruyendo el medio mas eficaz para que se generalice el uso de la lengua nacional*".

La revolució de la Gloriosa no representa cap afavoriment per al català: el liberal Eugenio Montero Rios prohibeix inscriure els noms en

català al registre civil (1870); ni la primera República, ni la restauració monàrquica, tampoc. Però ideològicament afloren altres pensaments lingüístics d'ençà que el catalanisme agafa cos polític i doctrinalment se sistematitza. Ni els conservadors, ni els liberals, que governen turnant-se, no ofereixen cap eixida política a favor de la llengua catalana exigida pel catalanisme polític. Cal no oblidar que a l'emergència del catalanisme polític existeixen diverses posicions a Catalunya sobre l'oficialitat de la llengua. Primer, l'ideal dels catalanistes autèntics com Almirall (Centre Català) i els jocsfloralistes, que demanen l'oficialitat de la llengua catalana; després, el pensament dels canovistes com Gaietà Vidal Valenciano, que ho consideraven impossible, i també els catòlics catalanistes, que entenien com a "innocent i un bon xic ridícula" aquesta petició de llengua oficial.

Enfront de la polarització de les reivindicacions nacionals, d'entrada apareixen els intel·lectuals espanyols, que formulen les seves manipulades tesis. Comença Francisco Tubiño (1880) en plena època repressiva, quan diu i afirma que "*ningún poder establecido se opuso nunca al uso del catalán*". EL 1883 Narcís Oller rep les recomanacions de Benito Pérez Galdós perquè abandoni el català i s'abraci al castellà com a "*lengua de los dioses*". Gaspar Núñez de Arce (1886) també tira llenya al foc per l'excessiva presència del català, el 1899 Leopoldo Alas "Clarín" no admet que el "*separatismo literario*" pugui negar la "*patria común*". Els polítics, en canvi, el 1881 encara promulguen la llei d'enjudiciament civil que prohibeix el català en qualsevol procediment als jutjats, i el 1886 fins i tot es prohibeix parlar-hi per telèfon, sense que cap intel·lectual alterés la seva tesi ni alcés la veu.

El nou-cents s'inicia amb un coixí ideològic dels intel·lectuals que els polítics aprofiten per negar parlamentàriament l'oficialitat de la llengua catalana i la seva simple normalitat. El doctor Morgades és denunciat a Roma per

recomanar l'ús del català a l'hora de resar, el 1902 Romanones prohibeix ensenyar el catecisme en català a les escoles. De resultes d'aquests fets Menéndez Pidal (1902) escriu un article a "El Imparcial", on descabdella totes les manipulacions històriques sobre el català que després s'han anat reiterant. D'antuvi diu que les "Corts catalanes mai no varen tenir per llengua oficial el català". Doncs, per què les Constitucions i Actes de Cort estaven redactades en català? Després diu que d'ençà del segle XV els poetes catalans "*acogieron gustosos escribir en castellano*" i que els catalans tenim el castellà "*metido en las entrañas*". Proposa que el català no s'ensenyi a les escoles, i que només s'estudiï a les universitats, etc.

Fins a la Dictadura de Primo de Rivera no tenim novetats al catàleg de prohibicions. Tanmateix el dictador no va pas quedar curt, hi afegí el cinema, els prospectes de les farmàcies, i una vigilància especial a les escoles, i molta activitat administrativa. Caldrà arribar a la segona República per a recobrar l'oficialitat de la llengua catalana. A les corts constituents de la República hom pot observar que, en relació amb la llengua catalana, Unamuno, Ortega y Gasset i altres conspicus republicans tenien el mateix capteniment que els monàrquics de la restauració. Aquesta actitud s'ha pogut veure en els absolutistes i en els constitucionalistes. Tant en els moderats com en els progressistes. Tant en els liberals com en els conservadors. Tant en els monàrquics com en els republicans.

En els ambients polítics de la clandestinitat, durant el règim franquista, hom solia manifestar que la persecució de la llengua catalana era un capteniment que estava causat i provocat per la dictadura de Franco, donant a entendre que les polítiques de l'esquerra espanyola en relació amb la llengua catalana sempre havien estat correctes i tolerants. Això era un error. Històricament es pot demostrar que la persecució política de la llengua catalana ha estat

permanent i, consegüentment, tant els polítics dretans com els esquerrans han actuat igual. Franco va portar a la pràctica tot allò que en el passat històric s'havia programat. Ell no va inventar res de nou: només va aplicar el programa glotofàgic que s'havia planificat al Supremo Consejo de Castilla durant el set-cents.

Després del a Constitució de 1978, per analitzar l'encaçament de la llengua catalana cal examinar-lo des de la perspectiva dels tres poders. El legislatiu, que no ha estat pas gaire bel·ligerant; l'executiu, que s'ha preocupat de fer obligatori el castellà, i d'impugnar el català quan tenia excessives prerrogatives; i el judicial en tots els seus nivells, que ha marcat la definitiva política lingüística de l'estat, la qual ha viscut una evolució que va des del moment que el català no es podia obligar als funcionaris, fins ara que hom el pot exigir sempre que sigui raonablement i proporcionalment. Tanmateix el nivell de l'oficialitat de la llengua catalana està en un grau inferior al del castellà, malgrat que l'estatut proclami la plena igualtat quant a drets i deures. Aquesta igualtat és inexistent.

La contraofensiva contra la lliure i espontània virtualitat de la llengua catalana en l'aspecte polític i jurídic ha estat per part de l'Estat des d'una posició aparentment neutral, però hom no pot desconèixer que des de la proclamació de la Constitució fins ara s'han publicat més de cent cinquanta normes positives de tota

mena de rang fet obligatori el castellà i optatiu el català. I, a l'àmbit intel·lectual, si abans del període constitucional ja es va observar una actitud contrària des de Vicente Aleixandre fins a Salvador de Madariaga, o Julián Marías, ara els doctrinaris de la Real Academia de la Lengua no han estat pas mancos. Directors com Rafael Lapesa o Manuel Alvar, i acadèmics com Emilio Alarcos Llorach o Francisco Rodríguez Adrados, o Gregorio Salvador, han arribat a negar la persecució de la llengua catalana. Darrerament, en aquesta ideologia glotofàgica, s'hi ha afegit Fernando Lázaro Carreter o Juan Ramón Lodares o Fernando González Ollé. La qüestió és de mal solucionar, atès que la militància lingüística dels espanyols és fruit d'una ideologia congriada des de fa segles, i és practicada per tota mena de persones pertanyents a tot l'espectre polític. La nostra solidesa lingüística només pot ser conseqüència de la nostra voluntat i de la nostra demografia, atès que els principis jurídics que la puguin emparar no són prou eficaços per a exigir i normalitzar arreu els nostres drets lingüístics com a ciutadans, i com a consumidors o usuaris.

Francesc Ferrer i Gironès

Article publicat a:

Serra d'Or, novembre de 2002; pàg. 18-21.